

wat men tot nog toe kende. Het brengt in aanraking met de dingen, die des Geestes Gods zijn, en die de natuurlijke mensch niet verstaat, niet „anneemt“.

Dat christendom treedt ook reformeerd op. Het werkt in op de volkszede en de volksgewoonten. Maar ter anderer zijde wordt ook dit christendom zelf weer door die factoren beïnvloed. En dus moet er een kennen zijn van de factoren, die stremmend werken bij een bepaald volksdeel of den gang van het koninkrijk Gods.

Het is immer noodig hier zeer voorzichtig te zijn. Vooral wij als christenen willen zoo dikwijls sommige dingen gaarne zien. En dan meenen we ze wel eens te zien. Ook daar, waar ze bij beter kijken toch feitelijk niet worden gevonden. Want, wanneer we op het terrein van de religieuze volkskunde komen, dan blijkt ons, dat die invloeden van het christendom, speciaal van het Calvinisme, in ons land bij lange na niet zoo sterk geweest zijn, als we wel gaarne zouden wenschen.

Terloops zij opgemerkt, dat op de volksziel in het algemeen — dat valt feitelijk dus buiten ons artikel, maar we zeggen het tot rechtzetting van een bewering, die voor eenige jaren werd gedaan — ik zeg, dat op de volksziel in het algemeen het Calvinisme zoo goed als geen stempel heeft gedrukt. Op de religieuze beschouwing oefende het ongetwijfeld invloed, maar het volkskarakter werd door het Calvinisme slechts voor een minimaal deel geteekend. En dat nog in zoverre er van een volkskarakter bij ons Nederlandsche volk kan sprake zijn. Want het is een vrij bedenkelijke poging tot generaliseeren, wanneer men spreekt van „de Nederlandsche volksziel“.

Nu heeft de religieuze volkskunde, zal ze recht worden beoefend, immer de scheidelijn tusschen de tweeërlei religie, de ware en de valsche, zuiver te trekken. Het klinkt wel mooi, om op het moderne voetspoor zoo wat te schiften een vroomheid met een eigen cachet, zoo te spreken van een vroomheid, die naar fatalistische motieven is gevormd, of van een vroomheid, die in eerbied voor de vaderlijke overlevering, het ontzag voor de natuurkrachten, zooals ze door het heidendom werden gesymboliseerd, nog altijd hoog houdt. Men moge al met naïve bewondering voor het naïve vroomheidsgevoel zich geneigd gevoelen, dat oude te cultiveren — voor ons blijft de waarheid, ons door God geopenbaard, de kernbron van de waarheid, en elk geloof, dat zich richt op andere doeleinden dan daarheen, is valsche. En elke religie, die niet de vreeze Gods tot inhoud heeft, is er eene, die niet den naam van de „ware“ dragen mag.

Maar dat beteekent dan ook, dat de religieuze volkskunde een taak heeft voor ons besef in het aangeven van datgene, wat tot op dit oogenblik nog niet aan het ideaal beantwoordt. Dat zij heeft te teekenen de gebreken van datgene, wat aan religie in de volksdeelen leeft. Dat zij in verband met den eigen aanleg van dat volksdeel ook heeft te wijzen de middelen en wegen, door en langs welke de medicatie van het gebrekkige moet geschieden.

Zoo heeft de religieuze volkskunde inderdaad een zeer belangrijke taak.

Een taak, ook in verband met de wetenschappelijke beoefening der theologie.

We hopen over eenigen tijd elders in staat te zijn deze gedachten wat breder en wetenschappelijk gedocumenteerd uiteen te zetten — maar nu reeds merken we op, dat in een tijd, in davelke gelukkig allerwegen onder de minnen van Gereformeerde wetenschap de oogen open gaan voor het organisch karakter van de openbaring Gods, het toch wel niet anders kan, of men moet ook de werking van den Geest Gods en van het Woord Gods organisch zien voor onzen tijd. Waar nu echter de wetenschappelijke beoefening van de ambtelijke vakken der theologie bedoelt religieus, catechese en zielzorg tot voorwerp van wetenschappelijke studie te maken — hoe kan, bij een organische opvatting der dingen, het dan anders of ook de objecten van den ambtelijken arbeid moeten bestudeerd en gekend. Dat wil dus zeggen, dat men ook de psychologie, speciaal de psychologie van de religie invoert, met de aan deze vakken te ontleenen „Sätze“, maar dat men ook zeer speciaal zijn aandacht wijdt aan de religieuze volkskunde.

Immers hoe zal men zaad zaaien in een akker, dien men niet kent?

Nu kan men wel met een gemeenplaat's zeggen: ja, maar we hebben altijd weer te doen met zondige menschen, die alleen in het bloed van Jezus Christus kunnen zalig worden. Dat is natuurlijk waar. En de zielkundige kwesties mogen nooit voor ons bewustzijn het hoogste worden, noch mag de religieuze volkskunde het eenige zijn.

Maar wat zou men zeggen van een boer, die zei: het aardrijk zal doornen en distelen voortbrengen.... Dus ik ken den grond. En of ik nu op kleigrond of dalgrond, op wit stuifzand of op veenbodem mijn producten teel, 't is voor mij een kwestie van mesten, ploegen en zaaien. God moet toch den wasdom geven. Die boer zou wel spoedig op zwart zand zitten. En hij zou het verdiend hebben.

Zoo ook mag de ambtelijke arbeid zich niet met een paar gemeenplaatsen, hoe juist hun inhoud overigens ook zij, van den arbeid op de hoogte denken. De akker des geestelijken levens moet gekend. De „arbeider in den wijngaard des Heeren“ heeft te weten, welke de bodem is op welken hij werken moet; welke de onkruidsoorten zijn, die op het boekje, dat hem ter voorbereiding werd aangewezen, het weligst tierent; hij moet niet maar preeken voor menschen, maar juist voor zijn menschen; hij moet maar niet wat „jongelui wat leeren“, neen hij moet door de catechese juist de jeugd zijn er gemeente brengen tot het vledig lidmaatschap der gemeente Christi; en wat hij aan fouten in zijn omgeving heeft leeren kennen en begrijpen, dat kan hij juist met tact en wijsheid bij de „oud langzaam „wegwerken“.

Maar de religieuze volkskunde moet hem en de methode van werken en de materiele gegevens leveren.

Zoo belooft de beoefening van de religieuze volkskunde ook een reformatie van de studie van de „ambtelijke vakken“ in het theologisch organisme.

Alleen maar....

Niet zooals de Duitsche school van Drews en Schian, of liever nog, zooals Niebergall het wil. Niebergall stelt zich op het standpunt van Kabisch.

„Religion ist lehrbar“, zei deze laatste. En de moderne theologie van Niebergall zegt het na.

Religie kan geleerd worden — daarvan willen we niet weten.

Maar, wel gelooven we, dat God steeds weer organisch werkt. En voor dat organische werken gebruikt Hij menschen. Maar dan menschen, die niet uitgaan van de mechanische idee, alsof alle leven ware ingericht als een schabloon-etalage. Maar zoo, dat ook die menschen begrijpen dat ze te doen hebben met uitingen van de veelvorige wijsheid Gods. Gereformeerd, elk op eigen wijze. Opdat ze ook en juist door den ambtelijken arbeid al meer gereformeerd zouden worden.

Gereformeerd — weer niet naar één schabloon. Maar zoo, dat het eigendommelijke van elk volksdeel zou uitkomen. En mee zou werken, dat de menscheid vertoone het beeld Gods.

Veelvuldige wijsheid, veelvorige wijsheid Gods kan zoo ook, kan juist zoo uitkomen in zijn geïnstitueerde kerk op aarde.

Een van formatie, van kerkverband.

Maar gereformeerd, en dus ook in oneindige verscheidenheid van uiting en beleving.

J. WATERINK.

KERKELIJK LEVEN.

Prof. Dr V. Hepp.

„De Reformatie“ heeft reden om blijde te zijn. Haar eindredacteur Dr Hepp is deze week benoemd tot hoogleraar aan de Vrije Universiteit, en ons blad wil vooraanstaan om den nieuwen professor geluk te wenschen met de eervolle en gewichtige positie, die hem te beurt viel.

Eervol en gewichtig.

Zoo mag dit professoraat zeker genoemd worden.

Dr Hepp wordt immers de opvolger van onzen grooten, beminden Prof. Bavinck, en zijn plaats in te nemen, is zeker een bijzondere eere, doch deze opvolging brengt ook een zware verantwoordelijkheid met zich mede. Den catheder van een man als Bavinck te bezetten, is een bijzonder moeilijke taak, en het onderwys in de dogmatiek, dat de nieuwe hoogleraar heeft te geven, maakt zijn arbeid tot een van het grootste gewicht. Dr Hepp zal de eerste zijn om dit te erkennen, en behoeft hebben aan het gebed van ons volk om wijsheid en licht bij de aanvaarding van dit belangrijke ambt.

Deze keuze verbaast ons niet.

Dr Hepp was om zijn wetenschappelijke bekwaamheden de aangewezen man, en wie de theologische kaart eenigszins kent, moet toestemmen, dat, waar de faculteit noodig had een scherpzinnigen dogmaticus van wijsgeerige geschooldheid en bijzonder denkracht, de benoemde in de eerste plaats in aanmerking kwam, om de ledige plaats van Prof. Bavinck te vervullen. Het zal niet noodig zijn dit in den breede te illustreren, en eveneens zal men het mij niet envel duiden, dat ik hier een uitvoerig relaas van al hetgeen Dr Hepp geschreven en gedaan heeft, achterwege laat. Onze lezers hebben dit niet noodig.

Onze God zegene deze keuze.

Hij bekrachtige den nieuwen hoogleraar tot zijn zware taak, en geve hem genade om zijn gewichtvolle positie zoo te vervullen, dat niet alleen door zijn arbeid de gereformeerde theologie tot hooger bloei gebracht worde, maar ook onze kerken rijke vruchten mogen plukken van zijn leiding van de aanstaande dienaren des Woords. Dit toch is een punt van bijzonder belang. De vorming der studenten is voor onze kerken een levensvraagstuk, en we hopen van harte, dat het den nieuwen hoogleraar gegund worde het hart der studenten te vinden en te treffen, en hen aan zich te binden door wetenschappelijk en mystiek contact.

Zij deze benoeming voor de Vrije Universiteit tot rijken zegen.

God brenge haar weer dichtert tot ons volk. En ons volk dichtert tot haar. In de heilige eenheid van het oude onverzwaakte gereformeerde belijden.

D.I.K.

Twee klippen.

IX.

In deze artikelen zal gehandeld worden over het Kerkisme en het kerkelijk Indifferentisme.

Eerst over het Kerkisme.

In verschillende vormen komt dit voor.

Vooreerst, wanneer iemand beweert, dat er buiten zijn kerk geen zaligheid is.

Vervolgens, wanneer hij het kerkelijk instituut, waartoe hij behoort, als de alleen ware kerk beschouwt en alle andere valsche noemt.

Ten derde, wanneer hij in zijn kerk niet ziet de meest zuivere, maar de zuivere, wanneer hij haar zuiverheid niet relatief, maar absoluut opvat.

Ten vierde, wanneer hij politiek, schoolwezen, wetenschap en kunst en zoo menig ander levenssterrein afhankelijk maakt van de institutionele kerk.

Ten vijfde, wanneer men zijn lidmaatschap der geïnstitueerde kerk practisch genoegzaam acht om het eeuwige leven te beerven.

Alsnu dient gewaarschuwd tegen het kerkelijk Indifferentisme.

Vooral wenschen we er op te wijzen, wat hiermee niet wordt bedoeld.

Men mag er niet toe rekenen de toenemende onkerkelijkheid in onze dagen. Want het woord zegt het zelf, dat van kerkelijk Indifferentisme hierbij geen sprake kan zijn.

Gok mag hier niet gedacht aan die buitenslandsche stroomingen, die van het kerkelijk instituut als zodanig niets meer weten willen.

Het kerkelijk Indifferentisme komt op uit de overschatting van het leersluk der heilige algemeene christelijke kerk. De kerk, in haar aardse verschijningen, wordt tot bijnaak gedegradeerd.

Het meest konsekwente Indifferentisme stelt alle uitwendige kerken met haar kansen, ambten en belijdenissen op één en dezelfde lijn.

Deze kerkelijk Indifferentisten protesteeren ertegeen indien men hun godsdienstige onverschilligheid ten laste legt.

Velen hunner komen met kracht op voor het geloof in Christus.

Zij wijzen met nadruk op den tekst, dat het zonder geloof onmogelijk is Gode te behagen.

De besten onder hen spreken immer weer de gemeenschap met Christus als het eene noodige uit.

Zij doen dat soms op zulk een eenvoudige, kinderlijke wijze, dat het hart als vanzelf naar hen toetrekt.

Dit is het immers, wat onder de kerkelijk meelevenenden te zeer wordt vergeten, dat alles aankomt op den persoonlijkken, mystieken band met den levenden Christus.

Inzooover ze daarvoor de gedachten en gebeden opvoederen, hebben zij vanzelf onze sympathie.

Maar redeneert men verder met hen, dan wordt men alras hun afwijking gewaar.

Indien gij Mij liefhebt, zoo bewaar! Mijn geboden, sprak Christus eens.

En nu gaf Hij ook geboden ten opzichte van kerk en belijdenis.

Dat Christus de ambten instelde en de kerk institueerde, dat de apostelen allerwegen kerkformaties in het leven riepen en op leerenontwikkeling aandrongen, dat een Paulus riep een kellerschen mensch na de eerste en tweede verneming te verwerpen, tellen zij weinig of niet.

Voor de kerk voelen ze daarom weinig.

Meestal blijven ze wel bij een bepaalde kerk aangesloten.

Immers, zoo overleggen ze, kwaad kan men er niet bij, mits de band niet te knellend worde.

Wat hen betreft, moet die band niet anders dan een dunne draad zijn.

Zonder bezwaar gaan zij in een andere kerk-gemeenschap een gevierd prediker beluisteren en laten in de eigen kerk hun plaats ledig.

't Zit 'm niet in de kerk.

Dat is hun telkens herhaald argument.

En als klap op de vuurpijl komen ze tien tegen een met het beweren aandragen: wanneer Christus straks op de wolken komt, en allen voor Zijn rechterstoel worden gedaagd, zal Hij niet vragen: zijt gij Gereformeerd, Hervormd, Lutherisch geweest (van Roomsche zwijgen ze veiligheidsshalve maar, want het antipapisme is in den regel bij hen nog al sterk ontwikkeld), maar: zijt gij Mij gehoorzaam geweest, hebt gij Mij liefgehad?

Waar dit nog al eens dikwijls den kerklievendenden voor de voeten wordt geworpen, willen wij een volgend maal deze argumentatie eens nader ontleden.

Waar is de tegenstelling?

Op den Theologischen Schooldag werden verschillende veelszins uitnemende referaten gehouden.

In het voorbijgaan kan hier worden meegedeeld, dat één daarvan n.l. dat van Dr S. O. Los van 's-Gravenhage, in ons blad een plaats zal vinden. Het laatst refereerde Ds H. Brouwer van Heemstede over „Kerkelijk Besef“.

Daarin deed hij een verdienstelijke poging om het kerkelijk besef in onze Gereformeerde Kerken te verlevendigen.

Echter bevatte het verslag iets duisters voor ons

Doch Bazuin

ons stem gebel den goed vers. De en i maai Hij stipp kro Ove dog ons agne ren dat als Ze Spr. wel strij prac noer een „Pr sche mee van zijn. De oppe loov Men wal god E genl tisa heit belj vinc forp besa groe en moe B pan nu tijd, hoo hou zalz moe Ja, in. A onz dan kin bez we die nog klip nen van tus. De z is deze. we te. Wie keurig abuis. Wie De e slagen las, to waren, snoeim alle bl Deze n Meer rent ze dus de Doch hoe hi bewere niet he Juist Reed dit. Twee Als doen li Dan Maan waarsc Ook Ds Br Wel Kerkis eenige aangeb Imm ten ev

Doch geven we eerst het verslag, dat aan „De Bazuin” is ontleend.

Alles heeft zijn bestenden tijd. Dit woord moet ons af en toe herinnerd worden. We moeten Gods stem hooren in ons eigen leven en in het wereldgebeuren. Er is steeds beweging, vooruitgang, of achteruitgang. Spr. wil ons er toe opwekken, om den bestenden tijd, dien wij voor de dingen hebben, goed te besteden, om zooveel mogelijk zegen te verspreiden.

Dr Hepp heeft op twee klippen gewozen: kerkisme en indifferentisme. Spr. wil over dezelfde gedachte, maar daarom niet over die twee klippen spreken. Hij wil de goede lijn in ons kerkelijk besef uitstippelen.

‘t Gaat niet makkelijk, om het scheepje met de kruisvlag tusschen de klippen recht door te sturen. Overal hebben we ‘t gevaar voor eenzijdigheid. In dogmatische zaken: eenzijdig gaat Gods openbaring ons begrip verre te boven. Moeten we daarom agnostici worden? Neen, wel moet ‘t ons bewaren voor rationalisme. Want er staat toch ook, dat we Gods Geest hebben, en die doet ons God als Vader kennen.

Zoo zijn er ook uitersten in ons kerkelijk leven. Spr. meent, in tegenstelling met Dr Hepp, dat we wel degelijk in praktijk met kerkisme hebben te strijden. En aan de andere zijde: er is ook, althans praktisch, een zeer ruime opvatting bij velen. Spr. noemt van beide uitersten een voorbeeld en haalt een citaat aan van prof. Van Leeuwen, die in „Practisch Christendom” beweert, dat wij meer menschen van een kringetje, dan van een gemeente, meer van evangelisatie, dan van de kerk, meer van een knus lokaaltje dan van een kathedraal zijn.

‘t Is nu de tijd, om daar eens op te letten. De groote kwaal van onzen tijd is: grenzeloze oppervlakkigheid, zoowel onder geloovigen als ongelovigen. Men spreekt wel, maar denkt niet na. Men weet eigenlijk niet goed, wat de kerk is en wat we aan haar hebben. Wat is ze voor ons godsdienstig leven niet van betekenis.

Een kerk heeft een belijdenis, d.i. een getuigenis, een uiting in massieve woorden van profetie; het is een weergeving van Gods diepe waarheid in de Schrift. Maar nu kan men een rechte belijdenis hebben en toch den dood in den pot vinden. Dan is men niet kerkelijk, maar kerkistisch-formalistisch. Zoo is het b.v. in Hongarije. Kerkelijk besef echter brengt tot levend belijden; er moet groei zijn; we waardeeren het goede in anderen en grijpen zelf naar het beste. In die belijdenis moet ook het geloovig hart zich kunnen vinden.

Bij een kerk behoort ook een orde; en ‘t zwaartepunt daarvan ligt in de ambten of diensten. Als nu de prediking niet rekent met den bestenden tijd, als men b.v. preeken van een ander uit het hoofd leert en opdischt, als men zich b.v. bezig houdt met plaatsbeschrijvingen van het nieuwe Jeruzalem — dan verdwijnt het kerkelijk besef. We moeten de gemeente tegemoet komen, zegt men. Ja, als men maar niet met de gemeente wegzinkt in oppervlakkigheid.

Als we, door gebrekkig catechetisch onderricht, onze jeugd de levende verkondiging onthouden, dan verdwijnt het kerkelijke besef. Spr. zou nog kunnen noemen: bediening der Sacramenten, huisbezoek en tucht. Maar hij wil alleen zeggen, dat we de klare stem van onzen tijd moeten verstaan, die wel niet naar God vraagt, maar waarin toch God nog tot ons spreekt. Zoo alleen kunnen wij de klippen vermijden. We moeten Christus leeren kennen en de kracht Zijner opstanding, opdat het ook van ons gelde: „Gij zijt van Christus en Christus is Godes.”

De zinsnede, welke vooral onze aandacht trok, is deze:

„Spr. meent, in tegenstelling met Dr Hepp, dat we wel degelijk in praktijk met kerkisme hebben te strijden.”

Wie onze artikelen over „Twee klippen” nauwkeurig las, zal dadelijk constateeren, dat hier een abuis moet zijn ingeslopen.

Wie maakte dit abuis?

De een of andere verslaggever? Hoewel alle verslagen van dit referaat in alle bladen, welke ik las, tot in de N. R. Ct. toe geheel gelijkluidend waren, behalve dat hier en daar wel eens het snoeiwerk werd gebruikt, zou één verslaggever voor alle bladen dit stuk kunnen hebben opgemaakt. Deze mogelijkheid dient opengelaten.

Meer voor de hand ligt het evenwel, dat de referent zelf een perscommuniqué samenspelde en dat dus de fout bij hem moet gezocht.

Doch dan wordt het ons schier onbegrijpelijk, hoe hij tot zijn opvatting kwam als zouden wij beweren, dat we in de praktijk met het kerkisme niet hebben te strijden.

Juist het tegendeel is waar.

Reeds het opschrift van onze artikelen bewijst dit.

Twee klippen.

Als we nu met een klip in de praktijk niet te doen hebben, is het een theoretische klip geworden. Dan is het in de praktijk geen klip meer.

Maar waarom dan het Gereformeerd volk gewaarschuwd tegen twee klippen?

Ook de inhoud van onze artikelen wijst uit, dat Dr Brouwer's onderstelling geheel onjuist is.

Wel somden we verschillende vormen van kerkisme op en trokken we de conclusie, dat niet eenige dier vormen in andere kerken sterker werden aangetroffen dan bij ons.

Immers behoeft ook een klip niet van alle kanten even gevaarlijk te zijn.

Het is mogelijk, dat men van het Noorden komende, er zonder bijzondere oplettendheid voorbij kan varen, terwijl men van het Zuiden af op zijn uiterste hoede moet zijn.

Maar daarom blijft de klip gevaar opleveren.

Zoo zijn wij ook tegenover het kerkisme gaan staan. Met geen enkel woord repelen we ervan, dat we er in de praktijk niet mee aan doen zouden hebben.

Wij zijn er juist krachtig tegen te velde getrokken.

Dit is niet te sterk gesproken.

Wenscht men nog bewijs?

In ons eerste artikel leest men:

„Kerkelijk indifferentisme en kerkisme zijn de twee klippen, welke het schip der kerk ten allen tijde, maar bovenal nu bedreigen.”

Ik spatieerde.

Het derde artikel bevat de volgende uitspraken:

„En toch, al snijdt het Gereformeerd beginsel verkeerde voorstelling hieromtrent af, doen dit ook Gereformeerde belijders?”

Helaas neen!

Door meer dan een werd zelfs in publieken geschrifte onze kerk de zuivere, in plaats van de meest zuivere genoemd.

Vooral als men met leden van andere kerken in aanraking kwam, liet men zich deze gedachte maar al te dikwijls ontglippen.

Men dacht daardoor sterk te staan.

Maar men verzwakte zijn positie.

Men sloot door dit hooghartige en onware standpunt af.

Men lokte daardoor allerlei aanmerkingen op eigen kerk uit.

Men wekte den schijn van zelfingenomenheid.”

En:

„Dat besef (n.l. dat zij geen zuivere, maar de relatief zuiverste is en althoudoor zuivering van noode heeft) moet gij bij uzelf levendig houden en in uw kerk trachten op te scherpen.”

We moeten op dit punt tot meerdere bewustheid komen.

Want voor het kerkisme in dezen vorm liggen wij werkelijk bloot.”

Ik spatieerde weer.

En om nu nog een paar passages uit het vijfde artikel te citeeren.

„Mag het kerkisme, welke gedaante het ook aanneemt, nooit of te nimmer worden vergoelikt, dient het steeds als een ernstig kwaad bestreden te worden, het diepst zondig is het wel, wanneer men zijn lidmaatschap der geïnstitueerde kerk feitelijk voor de eenige voorwaarde aanziet om het eeuwige leven te beerven.”

Tegen zulk kerkisme behoort tijdig en ontijdig te worden gewaarschuwd.

Het sloop in iedere kerk binnen.

Ook de Gereformeerde Kerken zijn er niet tegen gevrijwaard.

Het is een tak van het zielvermoedende formalisme.”

Of wilt ge nog een citaat.

„Wordt er tegen dit kerkisme onder ons wel luide genoeg gepredikt?”

Worden hypocrisie en formalisme niet al te vaak vereenzelvigd?

Voert dit er niet toe, dat de formalisten de conclusie trekken: ik word in de prediking niet veroordeeld?

Wij kunnen ons geen Gereformeerd prediker denken, die tegen dit kerk-formalisme, dit ontzettende kerkisme, nooit eens toornen zou.

Maar wordt er wel genoeg tegen getoond?”

Ten slotte nog een ander:

„Het formalisme, dat zich als kerkisme doet kennen, wordt gedurig weer ten toon gesteld als een levensgevaar voor de ziel en voor de kerk beide, als Christus-verloochening.”

Juist waar onze tijd het formalisme zulk een vellen bodem biedt, kan hiertegen niet te bezield worden opgetreden.”

Ziehier dan enkele grepen uit onze artikelen.

Waar is echter de tegenstelling tusschen Dr Brouwer en mij, waarop in het verslag van zijn referaat zulk een klem wordt gelegd?

Ik zie die niet.

Daarom is het mij een raadsel, hoe, indien Dr Brouwer zelf het perscommuniqué gaf en werkelijk in dien zin heeft gesproken, hij die „tegenstelling” heeft uitgevonden.

Ontbrak hem misschien na zijn Hongaarsche reis de rustige tijd van voorbereiding voor zijn referaat, zoodat hij mijn artikelen slechts vluchtig inkeek?

Ik zou het den geachten referent hensch niet kwalijk nemen.

De beste breister laat wel eens een steek vallen. Maar dan moet die steek toch opgeraapt.

Ik ben er waarlijk niet het meest bereed voor, dat de bezoekers van den Theologischen Schooldag de gedachte hebben meegenomen: die booze Dr Hepp toch, dat moet wel een verstokt kerkist zijn, anders zou hij niet zeggen dat wij met het kerkisme praktisch niet van doen hebben.

Maar het raakt in zekeren zin te eer van ons blad.

Ons blad zou daardoor in een noek kunnen worden geduwd, waar het nooit wil staren.

Een redacteur of medewerker, die het kerkistisch gevaar praktisch zou willen nitschakelen, zou onze „Reformatie” in miscrediet brengen.

Hij zou toonen de zonden van ons kerkelijk leven absoluut niet te verstaan.

Dit punt leek ons van te veel gewicht, dan dat wij er niet even bij zouden aithouden.

Misschien wil Dr Brouwer ons om'trent dit misverstand opheldering geven.

Het zou ons aangenaam zijn.

Wij stellen gaarne een deel van onze kolommen hiervoor te zijner beschikking.

En het eind zal het wel uitwijzen: de gewaande tegenstelling bestaat niet.

Wij zijn het in elk opzicht eens. HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Het electorale pleit.

De „grootte dag” staat voor de deur.

Woensdag a.s. zal ons Nederlandsche volk uitspraak doen, in welken Weg en welke richting het vier jaren lang de regeering des lands wil gestierd zien, en wordt beslist hoe in het eerstvolgend parlementaire tijdperk de gang van het nationale leven zijn zal. Daarin ligt het hoogste gewicht van de Kamerverkiezing. Het gaat in dien strijd niet om zetelwinst of partisukses, en de worsteling wordt niet gevoerd om de politieke leiders op den troon der eere te brengen, doch heel dit ernstige pleit vindt zijn diepste oorzaak en doel in de vraag, welke beginselen het staatsbeleid zullen beheerschen, en naar welken principieelen maatstaf de wetgeving zich zal richten. Dit woord maar al te veel vergeten. Er zijn tal van menschen, en tal van christenen, zelfs van gereformeerde christenen, wien de electorale crisis koud laat, en die in deze dagen niet warm zijn te krijgen. Ze hebben geen interesse voor den strijd. De politiek zoo zeggen zij, staat hun tegen. Van partijtwisten, aldus voeren zij aan, zijn ze wars, doch zij verliezen uit het oog, dat met de politiek en met den verkiezingskamp de hoogste belangen van land en volk gemoeid zijn, en ook zij rekenschap zullen geven van hetgeen zij door hun stem met die belangen gedaan hebben.

Nu is het in zekeren zin te betreuren, dat de verkiezingen altoos weer in het teken van den strijd staan. Het zou kostelijk zijn, wanneer ons gensche volk in zijn keuze één van hart en één van zin was, en het zou niet minder heedlijk wezen, indien allen, die den Christus belijden, in één vendel er onder één vaandel optrokken. In iederen burgerkrijg, ook in den geestelijken, schuilt een element dat pijnlijk aandoet, en dit pijnlijk laat zich bij deze verkiezingen scherp gevoelen. Doch het kan niet anders. De verdeeldheid vindt haar oorzaak niet in bijkomstigheden. De splitsing is niet geboren uit ondergeschikte verschillen, maar de scheidslijnen worden getrokken, omdat (en ik zonder hier de belangengroepen uit), ons volk in de grondbeginselen uiteengaat, en in de principiële vragen tot partijen zich vormt. En in dit punt is er geen compromis mogelijk. Was de politieke worsteling een belangenstrijd, en ging het alleen om stoffelijke welvaart, dan zou de mogelijkheid bestaan om de separatielijn uit te wisselen, en de wapenen neer te leggen. Doch nu we door de diepste overtuiging van ons hart gedreven dezen kamp voeren, is er van vergelijk en synthese geen sprake, en aanvaardden wij en de antithese, en ook de gedeeldheid tusschen hen, die elkaar in de erkenning van Gods Ordinantien ten leste weer ontmoeten.

Hierin ligt ook het schoone van den politieken strijd.

We hebben zulke crisis gelukkig nodig.

We zijn immers geneigd telkens in te slapen, en ons in onze tenten terug te trekken. Er is dikwerf veel te weinig bewust leven onder ons, en menig christen kent maar één dfaag, en dat is de jacht naar de zoete rust der mijmering. En ziel — nu schrikt God ons in deze dagen op. We moeten ons rekenschap geven van ons beginsel. We worden gedreven tot den strijd. De politieke actie trekt ons uit onze tenten, en we zien tegenover ons een vijand, die niet rust, alcer hij uit heel het staatsleven het Woord Gods teruggedrongen en aan de beginselen der revolutie de overwinning verzekerd heeft. Zulk een strijd werkt heilzaam. Hij dwingt tot krachtsinspanning, en doet het idealisme opwaken, en leert de historie ons niet, dat Gods volk zijn schoonste tijden beleefd, en de eer des Heeren het meest glansend heeft, in dagen van worsteling, toen het er op aan kwam publiek den naam van Christus te belijden?

Dit geldt, mits onder reserve ook van de positie der christelijke partijen tegenover elkaar. Wel zouden we deze splitsing graag zien verdwijnen, en wel moeten we, voorzover dit mogelijk is, op eenheid blijven aansturen, doch nu wij eenmaal voor de variatie geplaatst worden, zien we er ook nog een zegen in. Zulk een verbijzondering werkt zuiverend. De partijvorm kan zich scherper afteekenen. De partijlijnen kunnen scherper getrokken, en allerlei elementen, die anders makend en ontvredend in het partijverband zouden bijver, omdat ze geen toevluchtsoorden bezitten om daarheen met hun klachten en grieven te vlieden, vinden in de kleinere groepen een speltek van Adulam, waar ze hun mede-malcontenten ontmoeten, die van dezelfde mentaliteit zijn. Men versta uit echter goed. De separatisten op politiek gebied, (en ik denk